

Zondag 30 september 2018

TivoliVredenburg - Grote Zaal - 15.00 uur

Inleiding 14.20 uur Kees Arntzen

HET GELDERS ORKEST

Martin Sieghart, dirigent

Hannes Minnaar, piano

Johannes Brahms 1833-1897

Pianoconcert nr. 2 opus 83 in Bes (1882)

Allegro non troppo

Allegro appassionato

Andante

Allegretto grazioso

Pauze

Robert Schumann 1810-1856

Symfonie nr. 1 opus 38 in Bes (1841)

Andante un poco maestoso - Allegro molto vivace

Larghetto

Scherzo - Trio

allegro animato grazioso

Brahms - Tweede Pianoconcert

Brahms' Tweede Pianoconcert is het werk van een gerijpte componist. Hij was toen hij het schreef bijna vijftig, had een duidelijke taal en had daarmee groot succes, zowel bij critici, musici als toehoorders. Die taal bestond uit vele ingrediënten waarmee hij meer en meer spelenderwijs kon en wilde omgaan. En de schijnbare tegenstrijdigheden daarbinnen kon hij moeiteloos verenigen. Het Tweede Pianoconcert concert is ondanks de bezetting voor piano en orkest in wezen kamermuziek. De partijen hebben vaak een introvert karakter, en dialoog, op veel manieren uitgewerkt, is van cruciaal belang. De pianopartij is uitzonderlijk lastig, maar vertoon van virtuositeit was niet Brahms' doel. Brahms was een groot bewonderaar van Beethoven en Mozart (hij noemde de laatste zelfs het ergste dat elke componist was overkomen), maar ging vrij met hun taal om. Waar Beethoven sterke ritmische en dramatische

accenten verkiest, houdt Brahms meer van vloeiende, kronkelende lijnen waarin de centrale toonsoort soms meer wordt omcirkeld dat exact aangeduid. Ook in zijn vormen is hij meer naar de geest dan naar de letter klassiek. Brahms knipt en breidt naar hartenlust motieven uit. Dat spel, waardoor de vormen soms grillig aandoen, bezorgde zijn muziek tijdens zijn leven de reputatie van moeilijk; tegelijk was er volop waardering voor zijn eenvoudige, soms volkse, biedermeier-achtige melodiestijl. Zag men bij die twee elementen aanvankelijk vooral het conflict, later hoorde men meer het harmonieuze geheel: het behaaglijke staat het moderne niet in de weg en andersom. Dat behaaglijke bezorgde zijn muziek het imago van traditioneel en conservatief (in tegenstelling tot de veel modernere geachte Wagner), totdat Arnold Schönberg het idee van Brahms de vooruitstrevende nieuw leven inblies. Te midden van de vele uitgesponnen passages (het concert is met zijn 45 minuten een van de langste pianoconcerten ooit) zijn er talloze bijzondere momenten. Het eerste deel is door zijn rijkdom al een concert op zich. Het tweede noemde Brahms in een brief aan Clara Schumann 'een klein, eenvoudig scherzo', terwijl het voor een scherzo vrij lang is en voor de pianist onspeelbare passages in petto heeft. (Brahms de persoon had veel meer gevoel voor humor dan men gezien zijn werk zou verwachten.) Het derde is Brahms op zijn nobelst. In de regel dient de instrumentatie bij Brahms niet om instrumenten of instrumentengroepen in het zonnetje te zetten (ook in zijn symfonieën), maar dit is de grote uitzondering: de eerste cellist heeft een zeer prominente solopartij met een melodie die vocaal aandoet: Brahms zou er later een lied op maken (*Immer leise wird mein Schlummer*, op. 105 nr.2). De finale is van een optimisme en onbekommerdheid die passen bij Haydn en Mozart (eind goed al goed). In de finale verwerkte hij melodieën die Hongaars aandoen.

Al meteen na de première in Pest in 1882 had het concert een enorm succes. Brahms trad ermee op als solisten deed ook Nederland aan. Bij een uitvoering alhier hadden de cellisten nog niet uitgemaakt wie in het derde deel de solopartij zou gaan spelen, waarop iedereen dat begon te doen. Daarop wees Brahms iemand aan en was de hiërarchie hersteld.

Schumann - Eerste Symfonie

De carrière van Schumann heeft een interessante opbouw. In de eerste tien jaar van zijn creatieve loopbaan (1829-1839) schreef hij uitsluitend voor pianosolo. Hij had grote ambities als pianist die hij voortijdig zou beëindigen, ten eerste doordat hij zijn handen forceerde door verkeerde oefeningen te doen, ten tweede doordat hij kennismakte met en verliefd werd op Clara Wieck, die een veel groter pianotalent bleek dan hij en die zich sterk wilde maken

voor zijn muziek. Voordat zijn pianodecennium begon, had hij zich al een groot bewonderaar getoond van Schubert, vooral van diens cycli met walsen en Duitse dansen, waarvan de delen losjes met elkaar verband houden. Dat procedé hanteerde hij ook in zijn pianocomposities uit de jaren dertig (opus 1 t/m 23). Om werken als *Papillons*, *Davidsbündlertänze*, *Carnaval*, *Kinderszenen*, *Kreisleriana* en *Humoreske* niet uiteen te laten vallen, hanteert hij gemeenschappelijke thema's, laat hij tonsoorten terugkeren en houdt hij ervan pregnante ritmen te herhalen. Ondanks die bindende kwaliteiten zijn de stukken qua vorm vaak zeer 'onklassiek' en moeilijk te beschrijven in voor die tijd bekende termen. Iets van die kwaliteiten nam hij mee toen hij in 1840 de piano even aan de wilgen hing en zich dat jaar concentreerde op het lied. De melodiestijl werd minder grillig, meer vocaal, maar de harmonie bleef soms net zo verrassend en de ritmische dreun net zo pregnant, zij het op veel subtielere wijze. Iets van dit geheel nam hij mee toen hij het jaar daarop besloot zich toe te leggen op orkestmuziek. Het orkest was voor de componist Schumann niet nieuw. Voordat zijn pianoperiode begon, had hij zich gewaagd aan een symfonie die hij niet goed genoeg vond en na een uitvoering in 1832 terugtrok (de z.g. *Zwickau-symfonie*). In 1839 was hij in Leipzig bij de première van Schuberts pas ontdekte 'Grote' Symfonie in C groot, en raakte niet uitgepraat over de instrumentatie en de manier waarop Schubert grote vormen aaneensmeedt. Al die ervaringen lieten hun sporen na in Schumanns Eerste Symfonie. Geheel in zijn stijl ontstond het in een golf van inspiratie en daarmee in zeer korte tijd (van 23 tot 26 januari 1841). De ondertitel 'Lente' had hij genomen van een gedicht over de lente van de dichter Adolph. De vier delen van de symfonie zouden corresponderen met achtereenvolgens de komst van de lente, de lenteavond, spelende meisjes en de volle lente. Later schraptte hij die titels omdat hij vond dat het stuk ook op eigen benen moest kunnen staan. De symfonie moest in de traditie staan van de symfonieën van Beethoven en Mozart. Voor een deel doet hij dat ook. In het eerste deel hoort men sporen van een klassieke sonatevorm, het tweede is een mooi uitgerekt adagio, het derde een scherzo met trio en de finale een rondo met een opzwevend slot. Maar Schumann zou Schumann niet zijn als hij de klassieke modellen niet naar zijn hand zou zetten. Tussen de delen plaatste hij allerlei bruggen om de delen meer op elkaar te laten aansluiten. In de finale citeert hij een passage uit zijn pianocycclus *Kreisleriana*. De doorgaande ritmische dreun is ook typerend voor veel van de rest van de symfonie. Waar Beethoven en Schubert langdurig motieven ontwikkelen op allerlei manieren, houdt Schumann ervan ritmen op het drammerige af te herhalen. Vrijwel elk deel van de symfonie krijgt zo'n behandeling, waardoor de symfonie een

mix wordt van een klassieke vorm en zijn eerdere pianocycli. De melodiestijl van dit instrumentale werk doet vocaal aan, de koraalachtige passages illustreren zijn bewondering voor Bach en de instrumentatie moest een air van grootsheid oproepen. Sommige dirigenten vonden zijn instrumentatie vol en onhandig en brachten veranderingen aan, maar nu waardeert men het eigene van Schumanns klank: mooi en subliem, voor Schumanns tijdgenoten twee moeilijk te verenigen karaktertrekken.

Emanuel Overbeeke

De wortels van het **Het Gelders Orkest** stammen uit 1889, met de oprichting van de Arnhemsche Orkest Vereeniging, met op de bok dirigent en componist Peter van Anrooy. In 1949 ging het orkest verder als Het Gelders Orkest. Vanaf die tijd was de baton in handen van onder anderen Carl von Caraguly, Yoav Talmi, Roberto Benzi, Lawrence Renes en Martin Sieghart. Sinds 2013 is Antonello Manacorda chef-dirigent. Thuisbasis is Muis Sacrum in Arnhem. Daarnaast zijn er regelmatig optredens in andere Gelderse concertzalen, zoals De Vereeniging in Nijmegen en Orpheus in Apeldoorn.

Na zijn chef-dirigentschap werd **Martin Sieghart** in 2009 benoemd tot honorair gastdirigent bij Het Gelders Orkest. Na zijn studies cello, piano, orgel en orkestdirectie was hij negen jaar solocellist bij de Wiener Symphoniker. Daarna startte zijn carrière als dirigent, eerst van het Münchener Kammerorchester, daarna van het Bruckner Orchester in Linz en de Opera van Linz. In 2003 werd hij benoemd tot chef-dirigent van Het Gelders Orkest. Sieghart bracht zijn liefde voor Mahler en Bruckner, maar ook voor Johann Strauss, mee naar Gelderland, wat leidde tot tal van bijzondere uitvoeringen.

Hannes Minnaar sloot zijn studie bij Jan Wijn aan het Conservatorium van Amsterdam af met een 10 en onderscheiding en volgde daarna lessen bij o.a. Alfred Brendel, Menahem Pressler en Ferenc Rados. Ook studeerde hij orgel bij Jacques van Oortmerssen. Als prijswinnaar van de internationale concoursen in Genève en Brussel (Koningin Elisabeth Wedstrijd) begon hij aan een internationale carrière. Hannes Minnaar soleerde o.a. bij het Koninklijk Concertgebouworkest en het Nationaal Orkest van België, onder dirigenten als Marin Alsop, Herbert Blomstedt, Frans Brüggen, Eliahu Inbal en Edo de Waart. In 2016 ontving hij de Nederlandse Muziekprijs. Onlangs nam hij samen met dirigent Jan Willem de Vriend de (met lof gerecenseerde) complete pianoconcerten van Beethoven op.

Het volgende concert in de serie Romantiek op zondag
Zondag 28 oktober, 15.00 uur, inleiding 14.15 uur
Nederlands Philharmonisch Orkest & Frank Braley, piano